

АКТУАЛІЗАЦІЯ МУЗИЧНО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЯК МЕХАНІЗМ ЙОГО ДУХОВНОГО СТАНОВЛЕННЯ

У статті розглядається духовність як визначальна характеристика особистості. В умовах гуманізації освіти важливого значення набувають культурно-мистецькі надбання людства, освоєння яких є одним зі шляхів духовного зростання особистості майбутнього вчителя. Механізмом формування духовних основ студента, що отримує у вищому навчальному закладі музичну спеціалізацію є актуалізація його музично-творчих можливостей.

Глобальні соціальні детермінації, з якими зіткнулося суспільство в період становлення України як самостійної держави, процеси культурного відродження українського народу піднімають на нову висоту проблематику духовності особистості, вимагають реформування системи освіти, розробки нових технологій навчання та виховання, актуалізують роль гуманістичних цінностей. У Державній національній програмі "Освіта" Україна ХХІ ст." зазначається: "Гуманізація освіти полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, у найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб, забезпеченні пріоритетності загальнолюдських цінностей, гармонії стосунків людини і навколишнього середовища, суспільства і природи" [1: 9]. Така постановка питання ставить відповідальне й складне завдання перед вченими-психологами, педагогами, вихователями – формування й розвиток духовності майбутніх фахівців різних сфер діяльності.

Проблема духовного розвитку особистості знаходиться в центрі уваги сучасних науковців з таких галузей знання, як філософія (І. Степаненко, А. Комарова, С. Кримський, С. Уланова), соціологія (Н. Шаронова), психологія (І. Балл, Ж. Юзвак), педагогіка (О. Пометун, О. Сухомлинська) тощо. Філософсько-психологічні дослідження складають методологічну базу педагогічного пошуку шляхів духовного зростання і виховання молоді. Мета нашої статті – висвітлення ролі творчості як визначального механізму духовного розвитку особистості майбутнього вчителя музики.

Категорія духовності представляла неабиякий інтерес для мислителів на всіх етапах розвитку світової філософської думки. За часів античності духовність розглядалася як прояв мислення, німецька класична філософія представляла її як діяльність самосвідомості, у російській філософії цей феномен трактується як усвідомлення людиною власної сутності.

З позицій релігії духовність походить від слова Дух тобто Бог, тому церква вважає духовною ту людину, яка має в собі Святого Духа. З огляду на це, духовність стосується тільки людей, які пов'язали своє життя з вірою. На думку А. Комарової, "духовність – це основа створення внутрішнього світу, в основі якого не безвідповідальне знання, а палаюче серце, через яке проходить чіткий перетин добра і зла. Духовності без віри немає, – стверджує вчена, – а віра – це стан душі, спосіб життя" [2: 17]. Виходячи з такого розуміння означеної категорії, православні педагоги шукають шляхи відродження багатовікових цінностей духовної батьківщини нашого народу – Православ'я. Наразі ставиться питання про необхідність упровадження в освітній процес такої культурологічної дисципліни, як "Основи православної культури", спрямованої на православне розуміння моральних реалій буття. Як зазначає В. Синіцин, в основу концепції педагогічного вивчення великої спадщини православної культури в сучасному освітньому просторі покладено христоцентричність світосприйняття, яка в педагогічній проекції передбачає присутність невидимого, але досить реального учасника діалогу "вчитель – учень" – Христа, що власне і є свідченням віри. Чинником цього альтернативного підходу виступає синергетична єдність Бога і людини, що ґрунтується на принципах любові, добра, моральної відповідальності [3: 5].

Виступаючи стрижнем людської особистості, духовність є її визначальною характеристикою й базується на домінуючій потребі пізнання світу, себе, смислу й призначення свого життя й відображає цілісність людини й Всесвіту, людини й Бога. Методологічно-теоретичною базою вивчення категорії "духовність" у педагогічній площині є філософська концепція теорії пізнання духовних основ людини, психологічні теорії духовного розвитку особистості. Загальновідомо, що формування духовності здійснюється завдяки включенню особистості в систему суспільних відносин. У процесі соціалізації відбувається взаємовплив соціуму та особистості, в результаті чого вона стає носієм духовної культури та ціннісних норм соціального середовища, до якого належить. Вбираючи духовні надбання суспільства, людина в такий спосіб формує власну духовність.

Одним із шляхів духовного зростання особистості є освоєння скарбів світової мистецької культури. Мистецтво відкриває безмежний простір для актуалізації потенційних можливостей та індивідуальних властивостей особистості, реалізації здатності самопізнання, самодослідження, духовного самозростання. Ф. Шелінг писав: "Якщо нестримне прагнення направляє нас споглядати внутрішню сутність природи і досліджувати глибини цього невичерпного джерела..., то наскільки більше нас повинно зацікавити проникнення в організм мистецтва, в якому з абсолютної свободи створюється найвища єдність та закономірність і, яке дозволяє нам розуміти чудеса нашого власного духу більш безпосередньо ніж ми розуміємо природу" [4: 56]. Тільки мистецтво сприяє осягненню таємниць духовних проявів через сприймання, відтворення, інтерпретацію і, нарешті, створення – найвищий щабель духовного самоздійснення за законами добра і краси. Активізуючи процес пізнання особистістю своїх можливостей, дія мистецьких творів допомагає усвідомити й розкрити найвищу сутність її власного "Я". За словами Л. Ісьянової: "Мистецтво, яке здатне виразити нескананне,

осмислити недоступне розумінню в інших формах пізнання, дати відповіді на питання, перед якими відступає наука і буденний досвід, водночас, завдяки своїй магічній силі, ставить перед людиною і людством питання, пошук відповідей на які веде нас нескінченим і прекрасним шляхом "*від себе до Себе*" (курсив Л. І.) [5: 35].

Отже, мистецтво постає дієвою силою формування духовності, потужним рефлексійним засобом актуалізації потенційних резервів особистості в умовах свободи самовираження і творчості (остання виступає механізмом духовного збагачення особистості).

Мистецтво – це втілення творчої енергії митця в кожному конкретному витворі, й тому воно виступає фактором активізації духовних сил людини. Емоційно-інтелектуальна дія мистецьких творів стимулює саморозвиток особистості, процеси самореалізації, самоствердження, самовияву, а головне – актуалізує спроможність творчості. Розуміння цього дозволяє педагогам-дослідникам використовувати мистецтво з метою впливу на особистість, зокрема, на особистість майбутнього вчителя в умовах навчально-виховного процесу. Як пише А. Маслоу: "Навчання за допомогою мистецтва піднімає до світла якості людини, які залягають у глибинних пластах її психіки і допомагають людині змужніти й зміцніти, спонукають до зростання і навчання" [6: 113].

Звернення до мистецтва як могутнього чинника формування духовності зумовило успішний розвиток досить молодій освітньої галузі – мистецької педагогіки. У царині сучасної педагогічної науки її представляють такі видатні науковці, як С. Белкіна, Л. Ісьянова, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Оніщенко, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Шевнюк, О. Щолокова та інші. Результатом плідної праці вчених-педагогів стало введення нових мистецьких предметів, дисциплін, курсів в освітніх закладах різних рівнів акредитації, а також розроблення нових програм, підручників, посібників.

Підтримуючи розвиток цього напрямку в освіті, вважаємо, що духовному розвитку особистості майбутнього вчителя музики сприяє цілеспрямоване формування музично-творчого потенціалу останнього, як особистісної й, водночас, фахової якості. Музично-творчий потенціал – це професійна сутність майбутнього спеціаліста. Його сформованість гарантує високий якісний рівень підготовки студентів музичної спеціалізації до творчих видів музичної діяльності, що потребує шкільна практика: це різного роду імпровізації, інтерпретації, акомпанування, написання хорових обробок, створення зразків сучасного інструментального аранжування тощо. Сформований музично-творчий потенціал забезпечує осмисленість студентами як значення окремих музично-теоретичних понять, так й усвідомлення ними емоційного, образно-виражального та функціонально-логічного зв'язку між теорією музики і музичною діяльністю.

Актуалізація музично-творчих потенцій – це прояв внутрішнього духу фахівців, спрямований на створення художньо цілісного за змістом і формою продукту. Прагнення досконалості в кожному наступному результаті творчості мобілізує всі сили студента, піднімаючи досвід, знання, практичні уміння й навички на новий щабель духовного зростання. Таким чином, педагогічний шлях розвитку духовності майбутніх учителів музики лежить не лише через сприймання та виконання музичних творів, а й через активно-дієвий процес актуалізації музично-творчого потенціалу останніх.

Практичне втілення поставленого завдання ми бачимо в максимальному використанні комплексу музично-теоретичних дисциплін, які, по суті, є фундаментом музично-творчого зростання й духовного самоствердження майбутніх учителів музики. Реорганізація процесу викладання музично-теоретичних предметів у напрямку збільшення творчих форм роботи в першу чергу на заняттях із теорії музики, сольфеджіо, гармонії та аналізу музичних творів дозволила з 2003 року запровадити в Житомирському державному університеті імені Івана Франка спецкурс "Теоретико-практичні основи музичної творчості" для студентів 5 курсу, що навчаються за спеціальністю "Початкове навчання. Музика". Вважаємо, що такий спецкурс також доцільно ввести і на музично-педагогічних факультетах вищих навчальних закладів.

Вивчення цього предмету відкриває студенту можливості для самостійного планомірного творчого застосування системи знань, умінь, навичок, які розкриваються у вільному володінні процесом творення. Під час роботи на заняттях спецкурсу студенти демонструють розуміння й творче застосування, як окремих музично-теоретичних понять, так і усвідомлення музичної форми, засобів музичної виразності. Завдяки активізації процесу індивідуального творення у майбутніх учителів випрацьовується здатність оцінювати результати власної музично-творчої діяльності та творчі досягнення своїх однокурсників.

У такий спосіб – за допомогою творчого самовираження – здійснюється вирішення актуально визначеного часом завдання – розвиток духовності майбутніх учителів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна національна програма "Освіта" Україна ХХІ ст. – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
2. Комарова А.І. Духовність, духовний розвиток особистості і Православ'я // Духовність як основа консолідації суспільства / Аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників. – К., 1999. – Т. 16. – С. 17-46.
3. Синицин В.М. Православная культура как образовательное пространство (опыт концептуального освоения). – Винница: Глобус-Пресс, 2005. – 28 с.
4. Шеллинг Ф. Философия искусства. – М.: Мысль, 1966. – 496 с.
5. Ісьянова Л.М. Феноменологическая диалектика. Искусство. Музыка. Уроки А.Ф. Лосева. – К., 1998. – 450 с.
6. Маслоу А.Г. Дальние пределы человеческой психики / Пер. с англ. А.М. Татлыдаевой; Научн. ред., вступ. статья и коммент. Н.Н. Акулиной. – СПб.: Евразия, 1997. – 430 с.

Олейник С.В. Актуализация музыкально-творческого потенциала личности будущего учителя как механизм его духовного становления.

В статье рассматривается духовность как определяющая характеристика личности. В условиях гуманизации образования важное значение приобретают достижения человечества в области культуры и искусства, освоение которых является одним из путей духовного развития личности будущего учителя. Механизмом формирования духовных основ студента, который получает в высшем учебном заведении музыкальную специализацию, является актуализация его музыкально-творческих возможностей.

Oliynyk S.V. Actualization of Music-Creative Potential of Prospective Teacher Personality as a Mechanism of his Spiritual Formation.

Spirituality as personality defining feature is considered in the article. In the conditions of education humanization cultural and art humanity achievements acquire significance. Their mastering is one of the ways of the prospective teacher personality spiritual development. Mechanism of spiritual base formation of student, who gets music specialization in higher educational establishment is his music-creative possibilities actualization.